

Nr 22.

Av herr **Stadener**, *angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om ändring i stiftsindelningen.*

Vid 1913 års riksdag väcktes av trenne ledamöter av riksdagens andra kammare motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande ändrade grunder för biskoparnes avlöning. Motionärerna anförde, dels att de lönebelopp, som inflyta till de olika biskoparna, vore av synnerligen olika storlek, dels att, sedan riksdagen 1910 beslutat och Kungl. Maj:t därpå godkänt nya grunder för prästerskapets avlöning, det syntes föga lämpligt att med hänsyn till biskoparnes avlöning bibehålla avlöningsgrunder, vilka för det övriga prästerskapet ansetts föråldrade. Det vore ändamålsenligare att lönerna utginge med visst kontant belopp jämte fri bostad. Avkastningen av de biskopliga lönehemmanen borde ingå till biskopslöneregleringsfonden, som sedan hade att bestrida biskopslönerna i riket. Endast för det fall att sagda fond icke förmådde bära de erforderliga utgifterna, hade man att på annan väg bereda medel. Till följd av denna motion beslöt 1913 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t däri anhölls, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Såsom av det anförda framgår, är frågan om biskopslönernas reglering egentligen en fortsättning av den år 1910 beslutade prästlöneregleringen. Denna framkallades i avsevärd mån av den stora ojämnhet, som

med avseende på löneförmåner förefanns inom prästerskapet. Då man eftersökte åtgärder, som skulle i görligaste omfattning avhjälpa och för framtiden förhindra detta missförhållande, visade det sig emellertid ganska snart, att man måste i samband med lönerna reglera även tjänsterna. Utjämnningen av löneförmåner förutsatte utjämnning av arbetsuppgiften. Prästlönerreglering förutsatte tjänste- och pastoratsreglering. Därför kom också en avsevärd del av det förarbete, som prästlönerregleringen krävde, att utgöras av undersökning angående de skilda tjänsternas större eller mindre krav på sin innehavares tid och arbete.

Det sakkunnigbetänkande, som den 14 december 1909 avgavs, uttalade om prästlönerregleringskommitténs tankegång i berörda hänseende följande: »Kommittén förbisåg icke — — —, att varje omreglering av de prästerliga avlönings- och beskattningsförhållandena tillika krävde en ingående granskning och reglering av den kyrkliga indelningen och organisationen. Sammanhanget emellan dessa frågor hade för övrigt redan betonats i riksdagens skrivelse av den 5 maj 1897, varuti hemställdes, bland annat, att Kungl. Maj:t täcktes, vid utredandet av prästerskapets avlöning, sedan tiden för nu gällande lönekonventioner utlupit, taga särskild hänsyn därtill, huruvida icke vissa komministraturer borde och kunde indragas och andra förvandlas till pastorsbeställningar, samt huruvida en sammanslagning av smärre pastorat måtte kunna äga rum.»

Samma övertygelse om det nödvändiga sambandet mellan lönerreglering och tjänstereglering uttalades vid den granskning, som statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet lät genom särskilt utsedda sakkunniga verkställa angående förslaget till prästlönerreglering. Den promemoria, som av sagda granskningsmän den 14 december 1909 avgavs, innehåller följande yttrande: »För genomförande av den i § 3 ifrågasatta avlöning åt prästerskapet synes det vara alldeles oundgängligt, att en grundlig och omfattande reglering av den kyrkliga organisationen äger rum i samband med de förestående lönerregleringarna.»

Redan vid 1908 års riksdag hade särskilda utskottet framhållit vikten av att, i sammanhang med uppgörande av de blivande lönerregleringarna, allvarlig uppmärksamhet ägnades åt de organisatoriska spörsmålen, i syfte att en rättvisare och jämnare fördelning av kyrkans såväl personliga krafter som materiella tillgångar måtte åstadkommas, samt att tjänster, vilka icke kunde antagas vara till gagn för det kyrkliga livet, indroges. Särskilda utskottet vid 1909 års riksdag återupptog dessa synpunkter och yttrade sig i liknande ordalag.

Riksdagen 1910, som fattade ändgiltigt beslut angående lag om

reglering av prästerskapets löner, fastslog också i sagda lag §§ 2, 3 och 23 grunderna för reglering av jämväl den kyrkliga indelningen och organisationen, vad anginge det i församlingarna tjänstgörande prästerskapet.

Riksdagen har sålunda i den redan beslutade prästlönerregleringen genomfört grundsatsen om samtidig reglering av lön och tjänst. Beträffande den grupp av ecklesiastika befattningsinnehavare, som frågan nu gäller, synes alldeles samma grundsats vara nödvändig.

Det är nämligen allmänt känt att arbetsbördan är synnerligen ojämnt fördelad mellan de olika stiftscheferna, vadan, om en rättvis likställdhet i löneförmånerna skall genomföras, en utjämning i tjänsteuppgifter påkallas.

Huru olika varandra i storlek stiften äro, framgår av följande uppgifter om folkmängd och areal. Siffrorna tillhöra Sveriges officiella statistik för år 1910.

S t i f t	Folkmängd den 1/1 1911	Areal i kv.-km.
Uppsala ärkestift	565,976	32,628
Linköpings stift	424,266	18,776
Skara »	366,164	12,723
Strängnäs »	381,427	13,096
Västerås »	420,312	38,798
Växjö »	464,703	24,498
Lunds »	833,923	14,287
Göteborgs »	626,314	15,010
Karlstads »	348,628	24,412
Härnösands »	368,540	77,088
Luleå »	322,498	164,454
Visby »	55,217	3,159
Stockholms konsistorier.....	339,795	33

Anm. I Växjö stift ingår i denna och följande tabeller det forna Kalmar stift, om vars uppgående i Växjö stift kungl. Brev av den 27 okt. 1903 till följd av riksdagens beslut samma år förordnat.

Beträffande Visby stift och Stockholms stad gälla säregna förhållanden, vadan jämförelser mellan dem och övriga stift näppeligen kunna

göras. Om man alltså lämnar dem åsido för att undersöka i vad mån de övriga stiften äro med varandra likställda, så finner man

att folkmängdssiffran	uppgick i fem stift	till 3 à	400,000
	» tre » »	4 »	500,000
	» tre » »	5 »	800,000

och

att arealen utgjorde i fem stift	10 à	20,000 kv.-km.
» två »	20 »	30,000 »
» två »	30 »	40,000 »
» två »	70 »	160,000 »

Det är tydligt att de två stift, som äga den största arealen, äro Härnösands och Luleå stift. Den säregna ställning, dessa stift intaga med hänsyn till ringa befolkningstäthet, gör den stora ytviddssiffran hos dem naturlig.

Om även beträffande övriga stift folkmängd och areal utjämnade varandra på det sätt, att i händelse av lägre folkmängdsiffra arealen vore desto större och tvärtom, så vore förhållandena rättvist avvägda. Nu visar det sig fastmera, att tvänne stift äro så små, att de befinna sig både i den grupp, som äger lägsta folkmängdssiffran, och i den grupp, som omfattar minsta arealen. Vidare märker man, att ett stift finnes, som är med hänsyn till folkmängd mer än dubbelt så stort som vart och ett av fem andra stift o. s. v.

Riksdagen fann 1910 nödigt att till grund för prästlöneregleringen lägga hänsyntagande till folkmängd och areal samt att förbinda regleringens genomförande med en pastoratsreglering, som åsyftade att med användning av de tvenne angivna synpunkterna åstadkomma bästa möjliga arbets- och lönefördelning för det i församlingarna tjänstgörande prästerskapet. Det synes vara av liknande skäl påkallat att riksdagen efter samma grunder förfar beträffande biskopslöneregleringen och alltså med densamma förenar en stiftsreglering, som möjliggör en utjämning av både arbete och inkomst. Till ytterligare belysning av denna reglerings behövlighet må erinras om antalet församlingar, kyrkliga gudstjänstlokaler och prästerliga tjänster, som tillhöra de skilda stift. Storleken av stiftschefens arbetsbörda står i ett givet samband med sagda antal.

Uppgifterna i nedanstående tabell avse ställningen den $\frac{1}{1}$ 1911.

Stift	Antal		
	församlingar	kyrkor och kapell	prästerliga tjänster
Uppsala ärkestift	254	259	305
Linköpings stift.....	212	214	268
Skara »	375	333	247
Strängnäs »	170	166	192
Västerås »	135	138	186
Växjö »	256	252	283
Lunds »	443	433	296
Göteborgs »	277	267	215
Karlstads »	141	132	144
Härnösands »	139	140	138
Luleå »	56	68	102
Visby »	93	91	51
Stockholms konsistorier	22	15	69

Med bortseende alltfört från Visby stift och Stockholms stad gives det alltså i fråga om stiftschefernas åliggande att visitera samt i övrigt tillse församlingens normala fortgång så väsentlig olikhet att det finnes

fem stift med 56 à 200 församlingar
 fyra » » 200 » 300 »
 två » » 300 » 443 »

Från ännu en synpunkt må ojämnheten i stiftsorganisationen be-
 lysas. Domkapitlet — i första hand domkapitelsordföranden — är skyldig
 att »föra en sorgfällig uppsikt över anstalterna för folkundervisningen
 samt vaka över deras ledning och utveckling till uppnående av deras
 viktiga bestämmelse». Riksdagen 1913 beslöt inrättande av en särskild
 folkskoleöverstyrelse, men under dennas inseende skall alltfört domkapitlet
 förbliva mellaninstans vid ledningen av det lokala folkundervisningsväsen-
 det. Organisationsfrågor, reglementsbestämmelser, besvärsmål etc. beträf-
 fande stiftets folk- och småskolor tillhöra fortfarande i större eller mindre
 mån stiftstyrelsens uppdrag, vars fullgörande kräver, att åtminstone dess

ordförande förvärvar och underhåller så ingående kännedom som möjligt om de lokala förhållanden, under vilka skolorna och deras personal arbeta. Om folkundervisningsväsendets omfattning i de skilda stiften föreligga följande uppgifter, som avse förhållandena den 1/1 1913.

Stift	Antal		
	skol- distrikt	folk- och småskolor	folk- och småskole- lärare (-innor)
Uppsala ärkestift	244	1.680	2.200
Linköpings stift.....	210	1.113	1.445
Skara »	318	961	1.197
Strängnäs »	163	1.051	1.509
Västerås »	124	1.401	1.862
Växjö »	254	1.294	1.564
Lunds »	436	2.250	3.255
Göteborgs »	264	1.529	2.227
Karlstads »	138	1.034	1.250
Härnösands »	127	1.197	1.436
Luleå »	52	1.353	1.624
Visby »	89	180	204
Stockholms konsistorier	1	264	856

Till de nu anförda omständigheter, vilka påkalla, att riksdagen vid biskopslöneregleringen, med tillämpning av liknande grundsatser som vid löneregleringen för rikets övriga prästerskap, företager en stiftsreglering, kommer det beaktansvärda behovet av närmare överensstämmelse mellan de civila och de ecklesiastika förvaltningsområdena. Mot rikets 24 län svara, därest Stockholms stad frånräknas, 12 stift. Vid jämn fördelning skulle alltså i regel ett stift omfatta tvänne län. Tydligt är, att detta icke alltid kan äga rum. Men lika tydligt är ock, att vida större ojämnheter förefinnas än nödigt är. Luleå stift är det enda, som jämnt motsvarar tvänne län. Härnösands stift omfattar två län och en mindre sockendel av ett tredje. Växjö stift upptager ett helt län och större delen av två andra. Skara, Västerås, Lunds och Karlstads stift omfatta

vardera tre län, antingen helt och hållet eller delvis. Uppsala, Linköpings och Göteborgs stift upptaga på liknande sätt fyra län eller delar därav. Strängnäs stift företer egendomligheten att sträcka sig genom fem län.

Till följd av denna ööverensstämmelse mellan län och stift invecklas administrationen, ökas det expeditionella arbetet på olika håll och vållas allmänheten olägenheter vid förekommande fall, exempelvis besvärsmål m. m. Vid nu förestående biskopslönereglering föreligger ett säkerligen icke snart återkommande tillfälle att, om icke fullständigt, så dock i betydande omfattning avhjälpa det påpekade missförhållandet.

Mot vidtagandet av en stiftsreglering i samband med regleringen av biskopslönerna synas näppeligen flera än tvenne betänkligheter kunna hysas. Den ena av dessa skulle utgöras av hänsyn för historisk tradition. Den andra skulle vara farhåga för utgiftsökning.

Vad stiftsindelningens historiska tradition angår, så torde densamma förtjäna allt det beaktande, som låter sig med den föreliggande verklighetens praktiska krav förena. I onödan bör det gamla och hävdvunna icke ändras. Men det torde i detta sammanhang förtjäna att ihågkommas att stiftsindelningen gång efter annan även förut undergått förändring. Av de nuvarande svenska stiftens förefunnos vid reformationen: Uppsala, Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås och Växjö samt — äldst av alla — Lunds stift. Stockholms stads konsistorium tillkom 1595. Storhetstidens erövringar och organisationsarbeten inverkade även på stiftsindelningen. Visby stift tillföll Sverige. Då Lunds stift likaledes erövrades, frånskiljdes snart Halland, som ingick i det nybildade Göteborgs stift. Några år senare avsöndrades på annat håll Kalmar stift. Längre fram företogos de stiftsdelningar, som skapade Härnösands och Karlstads stift. År 1903 beslöts sammanslagning av Växjö och Kalmar stift samt avsöndrades Luleå stift. Smärre förändringar hava dessutom tid efter annan ägt rum, då behov av dylik reglering förelegat.

Det är alltså ingen åtgärd utan föregångare i den ecklesiastiska traditionen, som föreslås, då stiftsreglering föres på tal. Man må hysa än så stor pietet för det nedärvda, så kommer dock i de flesta fall förr eller senare den tid, då utvecklingen kräver en omdaning till gagn för de behov, som småningom uppstått. Ingen torde bestrida, att en stiftsreglering nu är påkallad, vare sig man för övrigt ser saken från den civila eller den kyrkliga administrationens synpunkt. Om vid ärendets handläggning varsamhet och omsikt brukas, så är säkerligen sinnet för praktiska anordningar numera överallt så utvecklade, att man inser nyttan av en stiftsreglering efter nutida behov. Därvid kunna utan svårighet be-

nämningar, som äga historisk hävd, bevaras, liksom även donationsmedel och fromma stiftelser alltfört till sina ursprungliga bestämmelser brukas.

Vad återigen angår den föreslagna stiftsregleringens ekonomiska sida, så kan det icke vara anledning befara att en väl avvägd stiftsreglering skall förorsaka utgiftsökning. Snarare synes den möjliggöra besparing. I varje fall måste den förbliva inom gränserna för de utgifter, som även utan stiftsreglering skulle finnas nödiga. Riksdagen 1913 har nämligen begärt ändrade grunder för biskoparnes avlöning med anledning av en förut omnämnd motion, som innehöll, att sedan biskoparnas lönehemman indragits och avkastningen tillförts biskoparnes redan befintliga löneruleringsfond, skall denna fond bära det utgiftsbelopp, som erfordras för biskoparnes avlöning, samt att först därest denna fond visar sig otillräcklig, medel på annan väg må beredas. Från tankegången i denna motion vid 1913 års riksdag avviker icke det nu föreliggande förslaget, som alltså icke åsyftar någon utgiftsökning. Fastmera ligger det i öppen dag, att därest stiftsreglering företages i samband med reglering av biskoparnes avlöningsförmåner, större möjligheter än eljest föreligga för en sådan lösning av lönefrågan att tillgängliga medel icke överskridas.

I anledning av det anförda hemställes värdsamt,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, i samband med utredning rörande ändrade grunder för biskoparnes avlöning, låta jämväl verkställa utredning, i vad mån ändring i stiftsindelningen bör äga rum samt efter verkställd utredning för riksdagen förelägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 25 januari 1915.

Sam. Stadener.